

Kam utekli voliči radikální levice a jak znovu získat podporu

Rozbor voličských sociálních skupin

Jan Klán

Obsah

Úvod

1. Proč občané volí ANO?
2. Piráti českých luhů a hájů?
3. Je ČSSD opravdu levicová?
4. Kdo si zoufá u Okamury?
5. Je stále více občanů zelených?
6. Jací nevoliči by mohli volit?
7. Rozhodování voličů podle místa, věku a vzdělání?

Shrnutí a závěr: Priority komunikace s různými sociálními skupinami

Úvod

Volby, v nichž si voliči vybírají politické strany a politiky, nejsou nejdůležitější záležitostí v politickém životě, neboť nejdůležitější je trvalá komunikace s občany. Nicméně volby jsou významnou součástí současného politického života, protože přinášejí mimořádnou příležitost oslovit občany a získat podporu pro existenci vlivné strany.

Uspěť ve volbách znamená vědět koho a jak oslovit. Proto je důležité znát, jaké voličské sociální skupiny oslovovat, jaké jsou jejich motivace volit tu či onu stranu či případně nevolit. Podle toho lze poté různé voličské sociální skupiny oslovit a pokusit se uspokojit jejich potřeby a zájmy. V současné době neexistuje jen jedna homogenní skupina našich členů, příznivců a voličů. Už se nemůžeme jako v 19. století spoléhat jen na oslovení proletariátu. Je celá řada sociálních skupin, které je třeba oslovit. Lidé jsou dnes ekonomicky vykořisťováni, politicky utlačováni a jinak marginalizováni různými způsoby. Pro nás je důležité vědět, jací voliči KSČM utekli k jiným stranám, přesněji jaké sociální skupiny to jsou, a k jakým stranám odešli. Je třeba znát důvody, proč odešli ke konkurenci a jak občany získat zpět. Jsou tu také prvovoliči a prozatímní nevoliči, které je rovněž třeba oslovit. Je tedy třeba analyzovat potenciální levicové voliče, kteří by mohli volit KSČM.

Nespokojenost občanů a voličů s klasickými politickými stranami napravo i nalevo politického spektra (ODS, TOP09, ČSSD, ale i KSČM) je značná. Přibližně polovinu Sněmovny Parlamentu ČR¹ v současné době tvoří relativně nové politické strany a hnutí, které tady téměř celých prvních 25 let od událostí roku 1989 nehrály důležitou roli či které vůbec neexistovaly (ANO, SPD, Piráti).

O různých voličských sociálních skupinách existuje dost dat, ale jsou málo vyhodnocena. Úplně zřetelně není určen jejich význam a to, jaké z nich jsou zásadní, které podružné atd. Tato studie je sociologicky motivovanou snahou identifikovat voličské sociální skupiny, které by mohly volit KSČM.

Tato studie obsahuje sedm kapitol. První se zabývá otázkou, proč občané volí ANO, především lídra hnutí ANO. Druhá zkoumá, kteří voliči volí Pirátskou stranu. Třetí analyzuje, zda je ČSSD opravdu levicová a jací její voliči by mohli volit KSČM. Čtvrtá kapitola se věnuje otázce, jací voliči utekli k SPD, konkrétně k Okamurovi. Pátá zkoumá stoupající zájem občanů o zelenou politiku, což nutně neznamená, že se zvyšuje zájem o Stranu zelených. Šestá kapitola se zabývá tím, jací dosavadní nevoliči by mohli volit? Poslední, sedmá se zabývá strukturou voličů podle věku, místa bydliště a vzdělání. Poslední částí studie je pak shrnutí, které vede k závěru ohledně priorit komunikace s voličskými sociálními skupinami.

Děkuji za podněty k této studii všem, kteří participovali na diskusích nad tímto tématem,² konkrétně za podněty k analýze jednotlivých sociálních skupin. Věřím, že studie zaujme především při přípravě předvolební kampaně a během ní.

¹ Jedná se o poslední proběhnuvší volby do Poslanecké sněmovny v roce 2017.

² Zejména Marek Hrubec do diskuze přinesl řadu podnětných návrhů. Rovněž jsem čerpal z jeho některých knih: HRUBEC, Marek. *Od zneuznání ke spravedlnosti: kritická teorie globální společnosti a politiky*. Praha: Filosofia, 2011; a HRUBEC, Marek. *Etika sociálních konfliktů*. Praha: Filosofia, 2012.

1. Proč občané volí ANO?

Za několik málo měsíců (2019) to bude 30 let od pádu reálného socialismu v tehdejší Československu. Co nastalo po magickém datu 17. listopadu 1989 netřeba detailně připomínat. Téměř všichni se po onom listopadu zklamali z politiky, politiků, veřejných činitelů. Právě celkové zklamání pomohlo k nástupu hnutí ANO Andreje Babiše. Jeho nástup datujeme do druhé dekády nového tisíciletí. Je to doba, kdy naši republikou zmítají dozvuky ekonomické krize, jakož i krize tehdy vládnoucích stran ODS a TOP09. Po pádu jejich vlády v roce 2013 Andrej Babiš zažívá svůj první úspěch a „vyluxuje“ voliče pravicových stran a posléze se stane stranou vládní koalice, kterou vede ČSSD. Lidé od roku 1990 zkoušeli všechny možné varianty vlád. Volili jak pravicovou ODS, stejně i levicovou ČSSD. Jenže vždy to sklouzne k nezájmu těchto stran o občany, neboť tyto strany se více starají o své zisky, o zisky sponzorujících (čti korumpujících) firem, o své známé, případně řeší své pletichy.

Plných 20 let od vzniku samostatné České republiky zde vládly výše uvedené strany. Dokonce na přelomu tisíciletí zahodily všechny spory a vymysly opoziční smlouvu. Právě v této době se rodil Andrej Babiš, jak jej známe dnes. Ostatně on sám v Poslanecké sněmovně nejednou prohlásil na adresu poslanců z těchto stran: vždyť vy jste mě pomohli zrodit. A měl pravdu. Stačí se podívat, kam až politika ODS a ČSSD republiku přivedla. Nehledě na to, že Andrej Babiš se stal velkým byznysmenem díky svým konexím s řadou politických špiček spjatých s těmito stranami, což však nebylo příliš zřetelně vidět. Jenže doba se změnila a lidem došla trpělivost.

Prvním zlomem krize tradičních stran byl rok 2010, kdy se jako podivná alternativa poprvé objevil podnikatelský projekt, konkrétně projekt strany Věci veřejné. Tento stav už ukazoval na fakt, že lidé jsou znechuceni klasickým politikařením, korupční politikou a neprofesionalitou. To nahrálo právě Andreji Babišovi, který začal hlásat, že není politik, ale profesionální podnikatel, který je ještě navíc úspěšný. V roce 2013 říkal: budu stát řídit jako firmu. To byl slogan, který mu málem vyhrál předčasné volby onoho roku. Babiš měl samozřejmě na mysli soukromou firmu, kde rozhoduje vlastník a nikoli pracovníci, jako je to možné například v družstvu vlastněném zaměstnanci. Jenže řídit stát jako takovouto firmu je nedemokratické, přímo diktátorské, protože se rozhoduje bez hlasu zaměstnanců, často rozhoduje pouze jeden člověk, vlastník. To posléze vede k manažerským selháním vzhledem k zaměstnancům. Nicméně toto si občané nepřipouští. Jsou rádi, že vidí někoho úspěšného (ponechme stranou, kde a jakým způsobem získal majetek), kdo ukazuje, co dokázal a říká, že to umí. Lidé tedy nehledají nejdemokratičtější systém vládnutí, ale stačí jim, když bude stát řídit profesionál, který zařídí, že stát bude prosperovat, a tím také občané.

Lidé již v roce 1989 patrně ani příliš nevolali tolik po demokracii, nevolali po velké svobodě, kdy si každý bude dělat, co chce, ale šlo jim primárně o zvýšení životní úrovně. Chtěli se mít stejně jako lidé za hranicemi v Německu nebo Rakousku. Zvýšení životní úrovně v posledních letech konjunktury lidé dosahují, byť se na tom podílí do nemalé míry samotný stav současné fáze ekonomiky. Lidé chtějí, aby nebyli zcela vyloučeni z rozhodovacího procesu (jednou za 4 roky se pokusí rozdat nové karty), ale demokracie jako taková je příliš netrápí. Ta pro ně není velkou metou, ale důležité pro ně je, aby měli výtobytky konzumu. Tedy to, co jim v roce 1989 chybělo.

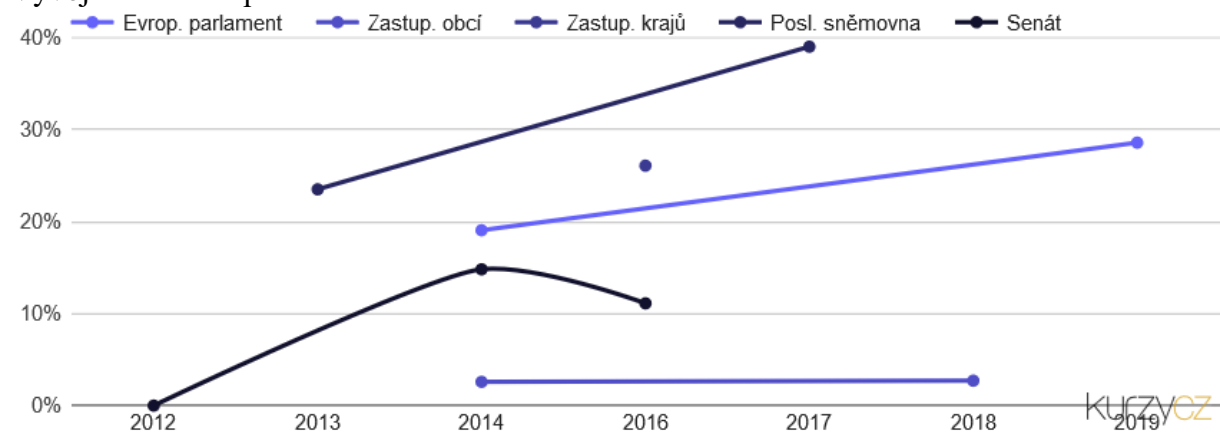
Proč lidé volí hnutí ANO a především jejího lídra? Lidé totiž chtěli mít na postu předsedu vlády profesionála a ne „brepty“ typu sociálnědemokratického Bohuslava Sobotka nebo pravicové politiky typu Petra Nečase, který proslul skandály a nemyslí na nižší a střední třídy. Je jim jedno, zda je onen profesionál trochu pošpiněný, ale je přeci úspěšný. Andrej Babiš totiž pro ně představil neideologizované řízení politiky. Příliš se nepolitikaří, a pokud se objeví nějaká vládní krize, tak ji jako ředitel společnosti vyřeší – například vymění své jednotlivé politiky na různých pozicích. Lidem se líbí, když ukazuje, že se nebojí řešit obratně

situace. Oceňují různé rozhodování, když se objeví nějaký problém. Když má ovšem nějaké problémy jiná strana, klidně ji nechá potáčet se a tím následně získá větší podporu pro ANO na pozadí neschopnosti těchto stran. Oligarchové typu Andreje Babiše se navíc nebojí říci, že jsou proti systému, což lidé zklamaní třiceti lety problematického polistopadového vývoje chtějí slyšet. Paradoxně jsou proti tomu samému systému, který oligarchy pomohl zrodit a vyhovuje jim.

Radikální levice selhala v tom, že přestala připomínat, že je proti současnému systému. Ve své podstatě se stala jeho součástí. Je pochopitelné, že radikální levice byla po roce 1989 nejprve opatrná, ale být opatrný v době, kdy lidé ztratili iluze o polistopadovém vývoji a chtějí vůči systému alternativy, je chybou. Pro Andreje Babiše nebyl v takové situaci problém získat a zvednout moc ze země, zvednout hlasy i od levicových voličů, když začal slibovat vyšší důchody a přitom údajně bojoval proti systému. Andrej Babiš v tomto ohledu působí jako sociální kapitalista, který slíbí to, co se očekává od levice. Nevadí, že většinu nesplní, ale aspoň to slíbí. Navíc hovoří jednoduchou češtinou, které obyčejní lidé rozumí.

Pokud chce radikální levice v našich podmínkách znova uspět, musí voliče přesvědčit, že umí stát řídit profesionálně, navíc na základě demokratického socialismu, kde si mohou sami občané říct, co chtějí, a vše posunout na vyšší metu spravedlnosti. Nezavádět zpět ideologická klíšé, protože těch mají lidé už plné zuby. Kam to přehnaná ideologie dovedla, se dnes jasně ukazuje na krizi levicových i pravicových tradičních politických stran, které jsou na přehnané ideologii primárně postavené. Pokud by však strany s přiměřenou ideologií řešily reálné problémy, neexistoval by ani Andrej Babiš ani hnutí ANO. Jenže v našich podmínkách se ukázalo, že politické strany a ideologie spíše fungují jen jako výtah k moci. Radikální levice si musí jasně říci, že jejím cílem je demokratický socialismus, který bude řízen profesionálně bez přehnaných ideologických hesel, vycházejíc z reálných problémů, potřeb a zájmů lidí a současné společnosti a nabízejíc jejich řešení.

Vývoj voličského potenciálu hnutí ANO

Zdroj: www.kurzy.cz a ČSÚ

2. Piráti českých luhů a hájů?

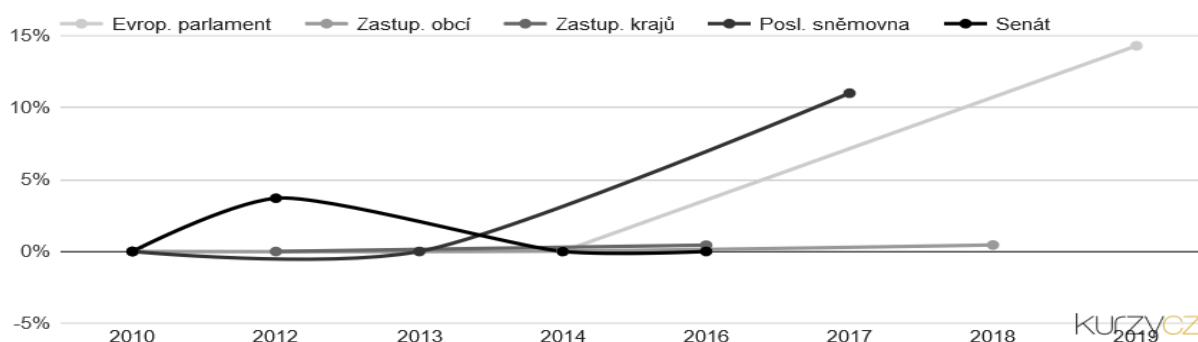
Piráti. Někomu naskočí na mysl Piráti z Karibiku, jiným piráti silnic, ale nyní mám na mysli Pirátskou stranu, která se usídlila v našem zákonodárném sboru, stejně i v řadě zastupitelstev. Jedná se o politickou stranu, která začala být zajímavá pro řadu mladých lidí. V poslední době se říká, že tradiční politické strany jsou „vyhořelé“ a nemají pro mladou generaci nic zajímavého, co by nabídli. Právě proto vznikli Piráti. Rebelská strana, která chce volnost, užívání si života bez zábran, volné stahování na internetu, mnohdy anarchii. Jejich voličská struktura je primárně postavena na lidech, kteří jsou prvovoliči, případně mladí lidé do 35 let.

Pirátská strana nabízí mnohé zajímavé věci, které se vážou k mladému věku. Například uzákonění volného prodeje měkkých drog. To se mladým lidem, kteří nechtějí mít závazky a jen si užívat, vyhovuje. Do jisté míry rovněž stahují voliče tradičních levicových stran, protože rovněž nabízejí jistou míru sociálních jistot. Naši Piráti jsou však jiní, než ti odjinud. Mnohdy nevědí, co v reálné politice mají vysvětlovat. Případně jakým způsobem. Nicméně mají díky neustálému surfování po internetu přehled, který je v dnešní době potřebný.

Tradiční levicové strany by si měly v některých oblastech od Pirátů vzít příklad. Zejména v oblasti internetu, kde se pohybují zejména mladí. Ti jsou s různými virtuálními sítěmi doslova spojeni ještě před narozením. Od útlého věku žijí vedle chytrých telefonů, tabletů, počítačů. Levice by měla prosazovat volnost internetu, ale za určitých pravidel. Například, že se na síti nebude šířit rasismus, nenávistné komentáře atd. Rovněž by si levice měla vzít k srdci, že na internetu by si každý mohl stahovat, co se mu zlíbí. Chápu, že řada umělců bude proti, protože chtějí větší ochranu duševního vlastnictví. Jenže žijeme v digitální době a ta je odlišná od analogové, kdy bylo těžké provádět kopie. Dnes kopii od originálu poznáte jen velice těžko.

Jako příklad si můžeme uvést smlouvu ACTA, kterou horlivě prosazovaly USA. Je to boj korporací proti normálnímu uživateli internetu, respektive boj proti pirátům, nelegálnímu stahování. Snad právě proto se nejvíce voličů rekrutuje z této oblasti, protože vnímají jako omezení jejich práv, kdy je internet dostupný pro všechny a je naprosto volný. Pokud chce levice přetáhnout na svoji stranu tento typ lidí, tak se musí více ponořit do oblasti ochrany internetu, aby byl dostupný pro všechny. Žijeme v digitální době, která je nesmírně propojená a své životy žijeme nejenom off-line, ale také on-line³.

Vývoj volebních výsledků České pirátské strany:

Zdroj: www.kurzy.cz a ČSÚ

³ Zajímavým počinem je v této oblasti film Stevena Spilberga Hra začíná (ReadyPlayerOne) z roku 2018. V tomto filmu nám ukazuje možný scénář vývoje lidstva, když jej budou čím dál více ovládat digitální stroje a umělá inteligence. K problémům sociálních médií viz. ALLMER, Thomas. *Kritická teorie a sociální média: mezi emancipací a komodifikací*. Přeložil Miluš KOTIŠOVÁ. Praha: Filosofia, 2019.

3. Je ČSSD opravdu levicová?

Z kdysi prosperující velké strany se dnes stala ozdoba na chvostu vstupu do sněmovny. Volební preference sociální demokracie jsou na historickém dně. Tvrdá to rána pro stranu, která kdysi vyhrávala volby, dokonce s více než 30% hlasů. Byly doby, kdy se sociální demokracie točila v kruhu, chvíli lavírovala na levici, poté se otočila směrem do středu. Největších volebních úspěchů strana dosahovala v době, kdy byla co nejvíce rozkročena od leva kolem středu. Naposledy tomu tak bylo za Jiřího Paroubka a dříve za otce „obroditele“ Miloše Zemana. S nástupem nevýrazných osobností do vedení strany, především pak s nástupem bafuňáře Bohuslava Sobotky na pozici premiéra, to se sociální demokracií začalo jít z kopce.

Ještě za první republiky byla sociální demokracie radikálně levicovou stranou, ale v roce 1921 nastal rozkol uvnitř a strana se rozštěpila na sociálnědemokratickou stranu a na Komunistickou stranu Československa (KSČ). I po tomto rozkolu však sociální demokracie zastávala do 30. let minulého století tradici marxismu. Nicméně poté došlo k revidování jejich programu a nastal odklon, který se od levicových pozic postupně posunoval do středu až do dnešní doby. Tehdy měla sociální demokracie ve svém znaku ozubené kolo, které charakterizovalo její vtažení k dělnictvu. To ale bylo později nahrazeno oranžovou růží, což evokuje odklon od klasických levicových hodnot sociálně demokratického hnutí.

V úpadku kdysi vládnoucí strany, která měla své předsedy vlád, je zakomponován i vztah k prezidentovi Miloši Zemanovi. Ten pomohl obrození ČSSD v 90. letech minulého století a s pověstným autobusem „Zemákem“ jí vyhrál volby do Poslanecké sněmovny roku 1998. Poté sice vládla opoziční smlouva, která deformovala politickou kulturu v zemi, ale i tak si sociální demokracie upevnila svoji pozici. Postupem času se ale voličský elektorát začal vytrácet pod obratem strany k toleranci neoliberalismu⁴ a dokonce k praktikování některých neoliberálních prvků, především pod vlivem tzv. Třetí cesty britského premiéra Tonyho Blaira⁵.

Straně uškodila také tíha skandálů, které touto stranou zmítaly, například kvůli bývalému hejtmanovi Davidovi Rathovi. Dalo by se parafrázovat, že s jídlem roste chuť, a když strana byla úspěšná, tak se do ní hrnulo plno lidí, kteří se tvářili jako sociální demokraté, ale ve skutečnosti jim šlo jen o moc a finanční zdroje. To se odrazilo i v samotné politice této strany, která se odtrhla od odborů, zaměstnanců a co více, obyčejných lidí.

Už dávno neplatí, že pokud ČSSD klesá, tak se její hlasy přenáší k jiné straně na levici – KSČM. Spojené nádoby mají někde odbočku. Objevil se totiž Andrej Babiš a jeho hnutí ANO, které z pravostředových pozic postupně přešlo na levostředové pozice. ANO dnes fakticky supluje právě kdysi voličsky velice úspěšnou sociálnědemokratickou stranu. Můžeme tvrdit, že ANO ve své podstatě převzalo její program a skoro celý její elektorát, který se nacházel v pomyslném středu a mírně vlevo od něj. ANO je dnes v mnohém levicovější silou než ČSSD. ČSSD tímto přesunem zbyly jen oči pro pláč, protože jim zůstali jen jejich pravověrní voliči, případně někteří zbývající kmotři, kteří jejich politiku ovlivňují ze zákulisí.

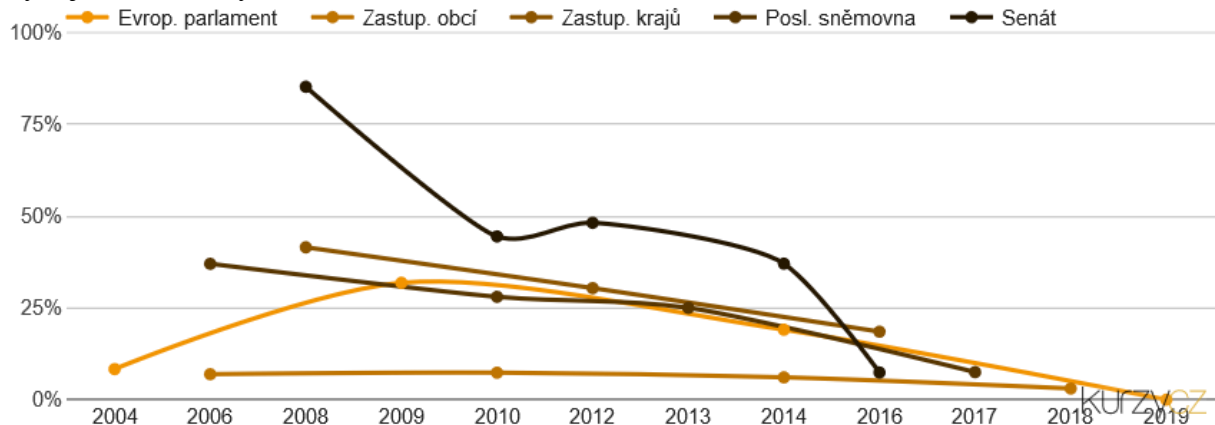
Otázkou zůstává, zda po určité době dojde k renesanci sociální demokracie, nebo zda strana zmizí v propadlišti dějin. Jisté náznaky nám dává současná situace, kdy strana lavíruje, zda zůstat ve vládě s Andrejem Babišem nebo nikoliv. Nástup politiků mladší generace dával naději na obnovu strany. Jelikož ale jsou tito mladší politici buď harcovníky utmácenými

⁴ Paradoxy současného kapitalismu v pojetí neoliberalismu jsou rozpracovány v knize: HONNETH, Axel, ed. *Zbavovat se svéprávnosti: paradoxy současného kapitalismu*. Praha: Filosofia, 2007.

⁵ Nejvlivnějším myslitelem tohoto scetství „Třetí cesty“ byl sociolog Anthony Giddens. GIDDENS, Anthony. *Třetí cesta: obnova sociální demokracie*. Praha: Mladá fronta, 2001. Myšlenky (Mladá fronta). GIDDENS, Anthony. *Třetí cesta a její kritici*. Přeložila Adéla VOPĚNKOVÁ. Praha: Mladá fronta, 2004. Myšlenky (Mladá fronta).

stranickou kariérou typu Jana Hamáčka, nebo nezkušenými přizpůsobivými chlapci typu Tomáše Petříčka, nastává další propad. Oba dva pánové totiž ztělesňují oportunistické přizpůsobování konzervativní a neoliberální politice v západních zemích a ostatní politici sociální demokracie jsou až na výjimky téměř neviditelní, nebo už stranu opustili. Zklamání občané a voliči to zřetelně vidí a přestávají stranu podporovat. Nastává další, a možná definitivní, odklon od tradic sociálně demokratického hnutí, který posléze může vést k odchodu na smetišť dějin.

Vývoj volebních výsledků ČSSD:

Zdroj: www.kurzy.cz a ČSÚ

4. Kdo si zoufá u Okamury?

Když vznikala strana SPD (Strana přímé demokracie) Tomia Okamury, dalo se očekávat, že se tato strana probouje do poslanecké sněmovny. Přestože se jednalo o podnikatelský projekt, stejně jako v případě strany Úsvit, která byla v Poslanecké sněmovně od roku 2013. Strana přímé demokracie (SPD) na sebe ve volbách v roce 2017 strhla hodně voličů KSČM, ale i ČSSD. Je to logické, protože Tomio Okamura začal cílit na ty, kterým se radikální politika zdála málo radikální. Témata jako odpovědnost politiků, zadluženost občanů nebo přímá demokracie dávala tušit, že Tomio Okamura začíná lovit ve vodách, které byly donedávna výsadou hlavně levicových stran. Nicméně s marketingovým trikem a uprchlickou krizí bylo jasné, že bude tato strana působit na nespokojenost lidí a na strach lidí z neznámého. Za to do největší míry mohou předchozí vlády. Polistopadová éra přinesla občanům mnoho nejistot globálního kapitalismu, což kontrastuje s jistotou lidí v jejich zakotvení v místních a českých podmínkách před rokem 1989.

Podíváme-li se, proč se stále mnoho lidí cítí být Čechy, Moravany, Slezany, zjistíme, že vztah k vlasti byl do jisté míry umocněn dobou před rokem 1989. Tehdy vládnoucí KSČ zdůrazňovala, že občané mohou být hrdí na svoji vlast, s mnoha sociálními výdobytky a krásami.⁶ Lidé se tehdy více pohybovali po tuzemských končinách tehdejšího Československa. Tomio Okamura tedy jasně cílil na tento pozitivní vztah. Do toho pečlivě přimíchal znechucení občanů z polistopadové politiky a strach z uprchlíků, kteří proudili do Německa, a volební úspěch byl zaručen. Radikální levice říkala, že uprchlická krize se má řešit v zemi, kde vzniká, a že je třeba potrestat západní politiky, kteří způsobili války v Iráku, Libyi a Sýrii a způsobili tak migrační krizi.

Ale voliči chtěli slyšet jen jednoduchá řešení, fakticky lživé sliby. Ti před očima na svých obrazovkách, mobilních telefonech neustále viděli potenciální ohrožení a proto věřili tomu, kdo chtěl zavřít hranice. Vůbec je nezajímalo, že to technicky není možné, že je to nespravedlivé, ale byla to pro ně virtuální spása. Najednou se ale ukázalo, že skoro žádní uprchlíci do České republiky nedorazili. Sice se občas objeví zpráva, že je někde objevili namačkané v dodávce, ale různé fake news s touto tematikou jsou upozaděny. Radikální levice, pokud chce získat zpět voliče, kteří ji utekli k SPD, musí přijít se skutečným řešením, to znamená s řešením příčin a nikoli pouze s řešením důsledků. Také po světové hospodářské krizi 1929 mnozí lidé v Německu místo skutečných řešení raději uvěřili nacistům, kteří říkali, že problém se vyřeší odstraněním Židů, Romů, Slovanů a dalších etnických skupin. Zahráli na strunu strachu z odlišného a katastrofa nastala v podobě rozpoutání druhé světové války.

Zde je potřeba ještě zmínit, že SPD má v podobě Tomia Okamury rétora, který působí na občany, i když je to demagog, který neustále dokola opakuje polopravdy, případně částečné pravdy nebo nepravdy. Ze začátku svého působení v Poslanecké sněmovně se SPD snažila o vládní angažmá, ale mnoho nešťastných, až rasistických výroků, tohle znemožnilo. Lidé důvěřovali SPD z důvodu, že je ochrání proti neznámému. To ale bohužel v době globalizace jednoduše nejde. Neznámé je totiž mnohé. Už jen noční město je mnohdy neznámé i nepřátelské zároveň. Voliči SPD budou hledat další politické strany, protože tato strana už není jednotná a pro ně přesvědčivá. Ze sociologických výzkumů víme, že část elektorátu SPD se opět přesunuje k ČSSD a něco málo ke KSČM. Je problematické na tyto voliče působit, protože se nechají lehce zmanipulovat dalšími populisty. Radikální levice musí velmi srozumitelně a na mnoha setkáních s občany vysvětlovat příčiny problémů současného

⁶ Po roce 1945 došlo k nástupu a příklonu jistého typu národovectví. Respektive byla snaha skloubit socialismus a nacionalismus. To se projevilo i v poválečném uspořádání tehdejšího Československu, které mělo být na rozdíl od první republiky homogennější. Tedy bez výrazných etnických menšin – Němců a Maďarů. K této problematice viz: RÁKOSNÍK, Jakub, Matěj SPURNÝ a Jiří ŠTAIF. *Milníky moderních českých dějin: krize konsenzu a legitimacy v letech 1848-1989*. Praha: Argo, 2018.

systemu a ukázat jim také pozitivní stránky České republiky. Tyto voliče nenadchne složitý výklad a nekritičnost k současnému systému. Ale nadchne je srozumitelnost a jistý vztah k hodnotám, které jsou naší republikou vlastní.

5. Je stále více občanů zelených?

Naše planeta vstoupila do nového věku. Věku antropocénu, jak říkají sociální a přírodní vědci. To znamená věku, kdy naše okolí, včetně přírodního prostředí, ovlivňuje především člověk. Dnes a denně slyšíme z médií, že se mění globální klima, roste globální oteplování, planeta se zahluje exhalacemi a odpadem. Producentem těchto negativ jsou na jedné straně sami lidé a na straně druhé korporace, které se ženou za logikou nekonečného růstu zisku. Jedná se o vztah konzumerismu spojený s ideologií korporátního zisku. To je ztělesňováno logikou: použij a zahod'. Globální oteplování, slovy sociologa Leslie Sklaira, v současné době stojí za dalším rozmachem kapitalismu na planetě. Tvzení, že globální oteplování neexistuje, je vypouštěno z řad neoliberalních politiků a novinářů, případně fosilních korporací, které mají zájem na vlastním byznysu a to bez ohledu na to, jaký dopad to má na životní prostředí. Slovo ekologie vychází řeckého slova „oikos“ tedy dům. Jedná se o prostředí, dům, ve kterém žijeme my všichni na planetě Zemi. Všechna negativa způsobená lidskou činností dopadají na všechny živočišné druhy na planetě, nejen na lidi.

Změny globálního klimatu působí rozdílně na různých místech planety. Na některých místech je velké vedro, tají ledovce, a na jiných místech krutá zima. Naše prostředí je plné jedů, jsou všude kolem nás. Ve vodě se nachází mikroplasty, potraviny jsou ošetřovány různými pesticidy a herbicidy. Tyto chemické látky se poté dostávají do potravního řetězce a mají dalekosáhlé důsledky na lidstvo, živočichy i rostliny.

Změna klimatu, která nyní přichází, bude v následujících letech jedním z důležitých témat politiky. Zejména té zelené, která má za úkol prosazovat šetrný rozvoj ve vztahu k přírodě a životnímu prostředí člověka. Takto je zelená politika vnímána a představována například v řadě zemí a měst na západ od nás. V podmínkách České republiky ale zelená politika tolik rozšířena není. Existuje zde sice Strana zelených, ale dlouhodobě se příliš neprosadila.

Česká Strana zelených⁷ zažila svůj nárůst ve volbách do poslanecké sněmovny roku 2006 a dokonce usedla i ve vládním kabinetu. V té době této straně šéfoval pozdější ministr životního prostředí, Martin Bursík. Pod jeho vedením se strana odklonila od levicových hodnot, jak je razí například zelení v Německu, a přesunula se na stranu neoliberalismu, který v té době určovala ODS. Od té doby můžeme datovat i postupný úpadek Strany zelených v našich podmínkách.

Ostatní strany zároveň pochopily, že je nutné mít ve svých volebních programech zakomponovanou zelenou politiku jakožto ochranu životního prostředí. Politici z těchto stran jsou protipólem politiků, kteří tvrdí, že globální klimatické změny neexistují. Někdy ale vidí jen ochranu různých živočišných druhů a přírody obecně, ale přehlížejí člověka, který v daném systému musí žít. Jedná se o rub a líc téže mince. Na našem politickém kolbišti existují také strany, které tvrdí, že globální oteplování je mýtus nebo prostě, že neexistuje. Tyto výroky jsou vlastní většinou pravicovým politikům.

Zcela jistě můžeme souhlasit s tvrzením, že je nutné ochraňovat přírodu, eliminovat množství odpadu, který produkujeme, zavést různé typy recyklací, eliminovat spalování fosilních paliv. Do našich podmínek se však dostal poměrně silný nešvar, který deformoval pojetí ekologických hnutí v našem politickém systému. Ten můžeme definovat jako jednorozměrnou ochranu životního prostředí, bez toho aniž by dotyční domýšleli důsledky svého jednání. Jako příklad si můžeme uvést protesty proti jaderným elektrárnám nebo záměrně zdržování výstavby téměř všech komunikací atd. Do tohoto procesu vstupují různé ekologické spolky ve snaze ochránit přírodu, ale je upozaděn veřejný zájem⁸. Navíc jsou tyto

⁷ Českým zeleným se v lidové hantýrce přezdívá „ekoteristé“.

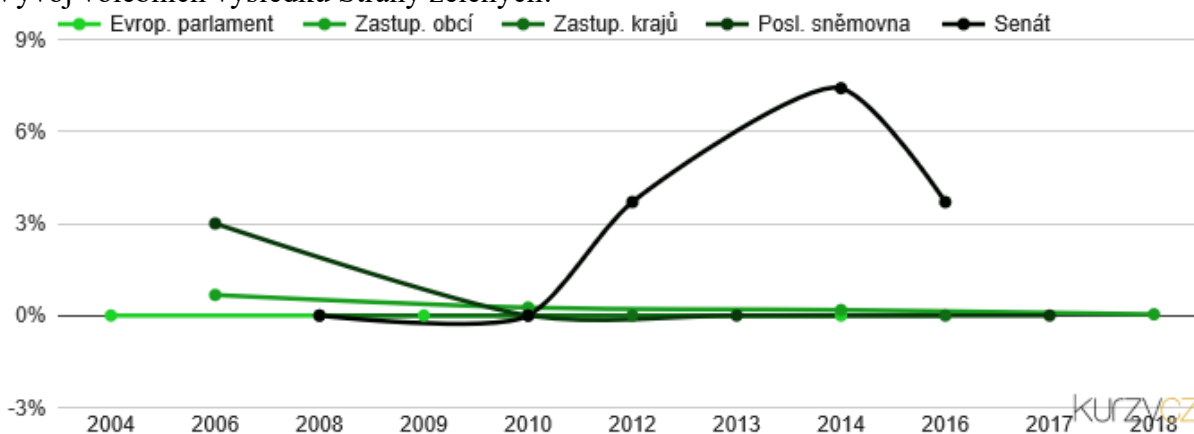
⁸ V našem právním řádu narážíme na nejasnost výkladu veřejný zájem. Je zde evidentní absence jasné definice, která by byla stanovena zákonem a to podobně jako to mají v okolních zemích.

spolky vyjmuty z odpovědnosti za to, že často záměrně zdržují projednávání veřejně prospěšných aktivit. Na rozdíl od Německa, kde jsou tyto spolky začleněny do legislativního procesu. Tento stav se poté promítá do veřejnosti, která si ochranu životního prostředí představuje jako potíže, protože ten či onen spolek něco záměrně blokuje. To ale neznamená, že většina lidí není zelená. Naopak. Mnoho lidí si čím dál více uvědomuje, že je v přírodě něco špatně a snaží se s tímto stavem něco dělat.

Jednotlivci jsou vtaženi do procesu konzumentství, které produkuje vysoké množství odpadních látek. Jako lidstvo produkuje tolik odpadu, tak jako nikdy před tím. Pořádání konferencí o změnách klimatu vedou jen k tomu, že je identifikován problém a jsou přijaty závěry. Bohužel poté většina politiků nepřistoupí ke skutečným řešením problémů. Musíme jasně poznamenat, že ani Pařížská klimatická dohoda, přes své pompézní závěry, toho moc nepřinesla, protože ji neratifikovaly Spojené státy americké. Na druhou stranu lze poznamenat, že v Evropské unii dochází ke zlepšení stavu, například v Německu je zelená politika na vzestupu. Ta chce postupně přejít na obnovitelné zdroje energie, ale bohužel upozaduje jadernou energetiku jako přechodný prvek energetického mixu. Nicméně jaderná energetika je poměrně čistou energií a existují i její zastánci v oblasti ekologie.

Dokud budou mnozí politici a novináři tvrdit, že globální klimatická změna je mýtus, tak ke změně chování lidí nedojde. Evropská unie sice svými zásahy do jisté míry například snížila produkci plastového odpadu, ale to nemění nic na věci, že je ho v oceánech extrémně vysoké množství⁹. Lidstvo jako takové je nyní v pasti svého úspěchu. Přistáli jsme na měsíci, podívali jsme se za hranice sluneční soustavy, daří se nám zmapovat bílá místa na mapách. Jenže nic není zadarmo. V posledních desetiletích se jasně ukazuje, že honba za ziskem, neustálé drancování nerostného bohatství vede k tomu, že nám příroda vrací úder, který ji ušetřujeme jen proto, abychom se měli dobře. Dokonce bez ohledu na to, že na vše doplatí příští generace.

Vývoj volebních výsledků Strany zelených:

Zdroj: www.kurzy.cz a ČSÚ

⁹ Často jsme konfrontováni s drastickými televizními záběry, které ukazují plasty například v mořských živočiších nebo znečištěné korálové útesy.

6. Jací nevoliči mohou volit?

Po mocenském převratu roku 1989 jsme jako republika přešli od socialistického zřízení sovětského typu na zřízení kapitalistické s nerovnou soutěží politických stran, neboť především pravicové strany jsou financovány korporacemi. S nástupem tohoto systému je spojena příležitost volit si z omezených vybraných možností politických stran, které jsou podle svého finančního zázemí více či méně prezentovány ve veřejném prostoru reklamami, kampaněmi apod. Často jsou prezentovány v soukromých médiích vlastněných majiteli, kteří mají jasné politické cíle, jež prostřednictvím svých médií prosazují. Vzhledem k tomu, že do roku 1989 byla politická mapa naší republiky určována politikou KSČ, respektive Národní fronty, tak při zpětném pohledu zjistíme, že byla vzhledem k zájmu o ostatní politické strany vysoká volební účast v prvních „pluralitních“ volbách roku 1990. Od té doby ale má volební účast sestupný trend s mírnými výkyvy.

První volby do Poslanecké sněmovny v samostatné České republice se konaly v roce 1996 a volební účast, dle dat z ČSÚ, byla na 76%, a při mimořádných volbách roku 1998 74%. To ještě do jisté míry koreluje s tím, že lidé byli s politickou mapou republiky spokojeni a vnímali politické strany jako své reprezentanty. To se ale posléze změnilo v době opoziční smlouvy ČSSD a ODS. Tato smlouva, která umožnila vládnout menšinové vládě ČSSD, upozadila zájmy občanů nad zájmy stranickými. Došlo tím k deformování politické mapy, která byla určena po roce 1990.

Přehled volebních účastí při volbách do Poslanecké sněmovny ČR

Rok	Odevzdané obálky	Volební účast	Vítěz
1996	6 059 215	76,41 %	ODS
1998	5 994 844	74,03 %	ČSSD
2002	4 789 145	58,00 %	ČSSD
2006	5 368 495	64,47 %	ODS
2010	5 263 822	62,60 %	ČSSD
2013	5 007 212	59,48 %	ČSSD
2017	5 091 065	60,84 %	ANO

Zdroj: Volby.cz

Někteří občané začali razit známé heslo: „Kdyby volby mohly něco změnit, dávno by je zakázali.“ V roce 2002 jsme se dočkali nejnižší volební účasti v historii: 58%. Z čehož plyne, že o něco menší polovina lidí nešla k volbám, případně se jich zúčastnila, ale volila formu nevolby. To znamená, že si volební lístky vyzvedla, ale do volební urny například vhodili prázdnou obálku. Tento typ nevolby je veden tvrzením, že dotyčný volič nechce, aby s jeho hlasem bylo manipulováno ve smyslu přepočítávání hlasů jednotlivým politickým subjektům. Od doby největšího propadu ve volební účasti se ve všech následujících volbách do Poslanecké sněmovny volební účast pohybovala kolem 60%. Zbytek lidí opět volil nevolbu. Mnoho lidí rezignovalo na svoji možnost ovlivňovat politické dění ve smyslu, že je všechno stejně jedno a že ti na hoře si to stejně udělají, jak chtějí. Tomuto jevu můžeme říkat „mlčící demokracie“. K volbám není povinnost chodit, tak jako tomu bylo před rokem 1989.

Někteří lidé na současný systém nadávají, protože například umožňuje politikům získávat různé trafiky, dochází ke korumpování politiků, ovlivňování politických stran

velkými penězi od korporací atd. Tento jev posléze vede k odlivu voličů směrem k manipulativním stranám, protože etablované strany do jisté míry na pojem „lid“ zapomněly. Nastává rozpolcená situace, kdy na jedné straně nevoliči nadávají na politické zřízení, ale na druhou stranu jim vyhovují omezené požitky, které jim nabízí. Tento postoj vedl k nárůstu tvrzení „voličů“, že ti, kdo nebyli u voleb, nemají právo se vyjadřovat k politickému dění a „reptat“ nad výsledky voleb, které nebyli ovlivnit. Společnost se tím rozdělila ve dvě: na jedné straně se vyskytují ti, kteří k volbám nepůjdou, na druhé straně se vyskytují ti, kteří jdou k volbám a považují volby za možnost něco ovlivnit.

Z výše uvedeného náčrtu historického rozboru můžeme přikročit k definování skupin nevoličů. První skupinu nevoličů tvoří lidé, kteří jsou rozčarováni nad současným stavem politiky, případně postupem stran směrem k veřejnosti. Jedná se o lidi, kteří v minulosti k volbám chodili, ale rezignovali na možnost něco ovlivnit právě z důvodu rozčarování. Druhou skupinu můžeme definovat jako občany, podle nichž nikdy nemělo význam volit, protože to na věci nikdy nic stejně nezměnilo. Třetí skupinu můžeme definovat jako nevoliče, kteří by k volbám mohli přeci jen přijít, neboť neodmítají volby absolutně. Poslední, čtvrtá, skupina nevoličů se rekrutuje z prvovoličů, kteří často k volbám nechodí, protože nejsou jednak názorově ukotveni a poté jsou bez reálných zkušeností se současným systémem. Tápou a neví, kam se přesně zařadit. Tato skupina lidí nejvíce inklinuje k revoltě mládí, když volí Českou pirátskou stranu. Je třeba si také uvědomit, že jsou tu rovněž lidé, kteří zde získali povolení k pobytu a jsou považováni stále za cizince, přičemž někteří z nich postupně mohou získat právo volit¹⁰.

Nevolit je právo každého občana a vyjadřuje tím svůj určitý postoj k veřejnosti, stejně i politickým elitám. Jiná situace by nastala, kdyby v našich podmínkách byl zaveden instrument povinné volby, tak jako to mají nastaveno v některých jiných zemích, včetně některých západních. V určitých oblastech by to ale evokoval návrat doby minulé, kdy byla povinnost chodit k volbám. Povinná volba rovněž zasahuje do individuálních práv občana, kdy jeden hlas je spojen s rozhodnutím toho nebo onoho člověka a povinnou volbou mu sice říkáme, že onu volbu pořád máš, můžeš si vybrat ve spektru politických stran, ale musíš jít svůj postoj (volbu) dojít vyjádřit vhozením lístku do volební urny. Zda by povinná volební účast něco změnila, není až tolik jednoznačné, protože by mohla vést k nárůstu počtu neplatných hlasů. Tím by se ovšem dával najevo nesouhlas se zavedením povinné volby.

Novinkou by mohlo být zavedení elektronických voleb¹¹, přičemž by se musely dořešit technické komplikace s tím spojené. Jedná se sice o budoucnost demokracie, protože žijeme v digitální době, ale rovněž to může být i její slepá ulička. Může to totiž dojít tak daleko, že volební výsledky by byly manipulovány, nabourány hackery, ovlivněny v rámci kybernetické války a občané by se mohli cítit ještě více izolováni a odcizeni. Nicméně s nastupující generací lidí, která žije v digitálním světě od narození, se touto možností budeme muset reálně zabývat.

Nárůst počtu nevoličů nehledejme jen v tom, jak vystupuje politická reprezentace. Hledejme ho také v úpadku klasických kolektivních hodnot, na kterých byly postaveny klasické politické strany. Nástup individualistických hodnot a jejich každodenní předkládání v médiích ve spojení s konzumerismem a trhem, vedl k jevu, že se rozpadly základní kameny utvářející tradiční politické strany. Postupně mizí základní organizace, které byly v době rozvoje industrialismu základním prvkem a nosným pilířem politických stran, zejména levicových nebo křesťanských. To se dnes mění pod tlakem individualismu a kapitalismu. Dnes je řada stran vystavěna na marketingovém principu, případně podnikatelském. Vzhledem k tomu, že současný stav je zatím neměnný, tak i těmto změněným podmínkám se

¹⁰ Nejvýraznější je v tomto případě vietnamská menšina.

¹¹ K tomuto tématu viz. BRUNCLÍK, Miloš a Miroslav NOVÁK. *Internetové volby: budoucnost, nebo slepá ulička demokracie?*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014.

musí přizpůsobit tradiční politické strany. Nemusí to být nutně odklon od principů, na kterých jsou postaveny, ale otevírá se otázka, zda do svých řad přivést nové lidi, kteří budou vnímat odlišnou realitu světa, než jaká byla ještě v době, kdy se volební účast pohybovala kolem 70%. Z dlouhodobější perspektivy je významnou především skutečnost, že do tohoto procesu zasahuje obměna obyvatelstva, kdy volební právo každým rokem získávají noví, dospívající občané.

Zda opět dokážeme nevoliče dostat k volebním urnám, je otázkou, kterou není jednoduché zodpovědět. Každopádně změněná povaha práce, reality i lidského života nám dává tušit, že pokud tradiční politické strany nezačnou svoji obměnu, skončí v propadlišti dějin.

7. Rozhodování voličů podle místa, věku a vzdělání?

Sociologické výzkumy, které v našich podmínkách realizují sociologické agentury, jako například CVVM nebo STEM, se často zabývají rozhodováním voličů podle různých kritérií. Je zkoumán vztah k věku, vzdělání i místo, kde dotyčný člověk žije nebo odkud pochází. Naši republiku můžeme díky tomu rozdělit do několika oblastí, kde můžeme odhadnout potenciální chování voličů.

Prvním místem, které se vymyká celé republice, je hlavní město Praha a blízké okolí. V našem hlavním městě se soustřeďuje nejvíce bohatství, firem. Od toho se odvíjí i politické rozhodování. V Praze vždy vyhrává pravicová politika na úkor té levicové. Je to způsobeno právě kapitálem a životní úrovní, která je zde, na rozdíl od zbytku republiky, o více než 100% vyšší. Ve velké míře nehraje roli věk nebo vzdělání. I lidé s nízkým vzděláním totiž vydělávají podstatně více a často zde přesahují i průměrnou mzdu¹². Zde musíme podotknout, že „rodilých“ Pražáků je v hlavním městě jen část. Velká část je buď na samotné periferii Prahy, nebo se čím dál více jezdí „ukrýt“ někam do satelitních měst přilehlého Středočeského kraje. Můžeme tedy tvrdit, že v hlavním městě podobu tamní politiky ovlivňují velmi také „nepražané“. Tato skupina lidí buď v Praze reálně přebývá, nebo sem minimálně dojíždí do zaměstnání. Opět je zde jejich politické rozhodování umocněno mírou peněz.

Druhým místem, které se tolik odlišuje v rámci republiky, jsou kraje, které trápí různé neduhy. Ve výčtu si můžeme uvést různé příhraniční okresy, které byly od doby první republiky protkány různými továrnami – zejména textilními nebo ryze těžkého průmyslu (Ostravsko). Tento klasický kolorit byl narušen změnami po roce 1989, kdy mnoho těchto továren zaniklo. Tím narostla nezaměstnanost a inklinace k levicovým hodnotám. K těm inklinovala zejména skupina lidí, která tam byla zaměstnána a v době mocenského převratu byla v produktivním věku. Nicméně s obměnou obyvatelstva v rámci natality, kdy dospívají ročníky narozené v ryzím kapitalismu, zjišťujeme reálné posuny v myšlení těchto lidí směrem ke konzumu, izolaci, sobeckému individualismu a zážitkům. Sociální jistoty jsou pro ně příliš abstraktní veličinou, protože chtějí žít tady a teď. Vzhledem k tomu, že současná neoliberální politika předstírá, že má instrumenty na konzum, mladí lidé většinou politicky inklinují k neoliberálním stranám.

Třetí oblast naší republiky náleží k místům, které v sobě mají jistý punc křesťanství, a „lidovectví“. Ty najdeme hlavně na Moravě, případně Vysočině. Zde se vyskytují tradice sahající ke křesťanství a konzervativnějším duchovním hodnotám. Rovněž se zde žije odlišně, než ve výše uvedených případech, protože se sem tolik kapitálu nedostane a také zde negativně zasáhla do chodu života privatizace po roce 1990. Lidé se v těchto oblastech drží pospolu, vytvářejí častěji spolkový život a drží i různé křesťanské tradice. Jejich uvažování o politice je právě určováno jejich životem v dané lokalitě. Častěji zde volí strany křesťanského typu, případně strany, které se zaměřují na kolektivní hodnoty. To můžeme vyčíst i z dat sociologických výzkumů, kdy největší podpora strany KDU – ČSL je právě v místech, kde se nachází poměrně silné duchovenstvo – Vysočina, oblast Olomouckého kraje, Zlínsko.

Ze sociologických dat můžeme vyčíst, že nejvíce voličů tradičních levicových stran je v menších obcích, případně městech. Je to dáno jejich nižší životní úrovní a snahou volit strany, které se zajímají o sociální politiku. Můžeme se také domnívat, že je to částečně způsobeno vztahem k minulosti, tedy k době před rokem 1989, kdy řada malých obcí a měst měla své podniky, firmy, JZD, vepřiny, kravíny atd. Tyto „ikony“ socialismu často zmizely po roce 1990 v dobách divoké privatizace kolektivního majetku. Právě tento faktor má na rozhodování voličů v těchto oblastech nemalý vliv, zda svůj hlas odevzdají levici nebo pravici.

¹²Průměrná mzda v Česku se ve 4. čtvrtletí zvýšila na 33.840 Kč [online]. Praha: ČTK, 2019 [cit. 2019-07-20]. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/prumerna-mzda-v-cesku-se-ve-4-ctvrtleti-zvysila-na-33-840-ke/1730231>

Naproti tomu lidé ve větších městech a hlavním městě Praze, jak jsme už zmínili, inklinují k pravicovým hodnotám. Zde velkého zisku hlasů dosahují strany typu ODS, TOP a STAN. To lze odůvodnit tím, že ve větších městech je více pracovních příležitostí, více kulturního vyžití, stejně i vyšší koncentrace bohatství, vyšší životní úroveň. Nejvíce tyto posuny můžeme vidět v Praze, Brně, Plzni i jiných krajských městech.

Po roce 1989 došlo v naší zemi k dramatickému nárůstu nerovností. Příkladem tohoto stavu jsou tzv. vnitřní periferie¹³. Jedná se o oblasti, které můžeme nazvat jako příhraničí jednotlivých krajů a okresů. Chcete – li, tak je můžeme nazvat hraničními oblastmi mezi jednotlivými kraji. Jedná se o místa, kde není snadný život. Často se jedná o místa, kde by chtěl žít jen málokdo. V lidové hantýrce se těmto oblastem říká: „místa, kde chcípnul pes“. Jak již jsme uvedli výše, tak tyto oblasti se převážně nacházejí na samotném okraji jednotlivých krajů a okresů. Úpadek života v těchto lokalitách je způsoben jednak vylidňováním dané lokality a po transformaci 90. let minulého století se jedná i oblast, kde došlo k uzavírání kdysi prosperujících JZD, vepřínů, kravínů nebo jiných průmyslových či zemědělských komplexů. Tyto okrajové části jednotlivých krajů můžeme popsat asi následujícím způsobem: problematická dopravní obslužnost, nárůst počtu „chatařů a chalupářů“, problematická infrastruktura i její samotný stav a mizení různých obchodů nebo poboček České pošty. V zásadě lze říci, že v místech, které se nachází v periférii jednotlivých krajů, nedosahuje krajská samospráva patřičné efektivity. Krajské město je často hodně daleko a navíc např. Středočeský kraj žádné nemá a jeho hlavní instituce sídlí v Praze. Naráží se zde na problém, že krajské zřízení je problematické, byť tvůrci tohoto uspořádání tvrdili, že dojde ke snížení byrokratické a administrativní zátěže. Opak se ale stal pravdou. Když v roce 2000 krajské zřízení vznikalo, tak nikdo nevěděl, že zrušením okresních výborů dojde k odlivu státní správy z malých obcí a měst. Dodnes mnoho občanů, ale i komunálních politiků, vzpomíná na to, že i když žili v perifériích tehdejších okresů, tak státní správa k nim měla mnohem blíže, než mají nyní kraje. V místech, kde jsou nejhorší podmínky k životu tak můžeme definovat jako oblasti, kde se nic neděje a je zde problém udržet společenský život. Hromadná doprava do těchto míst zajíždí jen sporadicky a železniční doprava je buď privatizována, nebo prostě neexistuje, protože došlo k nárůstu individuální dopravy v podobě osobních automobilů. Samozřejmě, že se každé krajské „příhraničí“ liší kraj od kraje, ale v zásadě mají společné atributy jako odliv kapitálu z oněch míst, nízká občanská vybavenost, nárůst lidí, kteří do těchto míst jezdí jen na rekreaci a odpočinek. Jsou zde patrné negativní dopady socioekonomické transformace od roku 1989¹⁴. Tyto dopady můžeme identifikovat jako nárůst sociální nerovnosti mezi jednotlivými regiony.

Jiný pohled na problematiku rozhodování voličů nám nabízí srovnání podle jejich věku. Hypotéza může znít, že starší lidé většinou volí levicové strany a mladší lidé zase ty pravicové. Je tomu ale skutečně tak? Pokud nahlédneme do sociologických výzkumů, které se zabývaly sociálními skupinami, zjistíme, že tato hypotéza není příliš pravdivá, jako tomu bylo třeba před 20 lety. Z dat vyčteme, že nejvíce lidí starších 60 let inklinuje k hnutí ANO, poté ke KSČM. Demografický vývoj byl pro radikální levici v době transformace poměrně příznivý, voličů KSČM bylo hodně, neboť nejmladší členové a voliči KSČ, kteří se se stranou identifikovali, byli kolem roku 1989 ve věku 40, takže v minulých desetiletích jich bylo stále hodně. Dnes je jim však více než 70 let. Mladší členové a voliči se často přeorientovali a preferovali jiné strany. Naopak starší generace spjaté s KSČM jsou již ve věku 80 či 90 let,

¹³ K tomuto tématu podrobněji v: BERNARD, Josef, Tomáš KOSTELECKÝ, Renáta MIKEŠOVÁ, Jiří ŠAFR, Martin ŠIMON, Lucie TRLIFAJOVÁ a Jakob HURRLE. *Nic se tady neděje...: životní podmínky na periferním venkově*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2018.

¹⁴ K tomu více v: MACHONIN, Pavel a Milan TUČEK. *Česká společnost v transformaci: k proměnám sociální struktury*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996. Případně TUČEK, Milan. *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003.

nebo už zemřeli. Poslední početná generace původně spjatých s KSČM od převratu 1989 početně stále slábne. Nyní se dostáváme k demografickému přelomu a za několik let se bez oslovení mladších generací nemusí KSČM dostat po volbách do Sněmovny Parlamentu.¹⁵

S věkovým průměrem voličů KSČMa ANO koreluje vztah ke vzdělání, kdy tyto dvě strany volí nejvíce lidé se základním vzděláním, případně lidé s výučním listem. Do velké míry je to dáno tím, že starší generace měli nižší vzdělání než ty mladší. To je běžný historický trend v mnoha zemích, z něhož se můžeme radovat, neboť mladší generace má možnost získat vyšší vzdělání. Můžeme se ale také domnívat, že je to rovněž částečně z důvodu možného sociálního propadu této generace, kterého se obávají v případě ztráty svého zaměstnání a útěchu hledají u stran, které se orientují více na sociální jistoty. Dnes se do této oblasti vkradlo také hnutí ANO, rétoricky rovněž SPD, a také proto nastal odliv voličů směrem od ČSSD i od KSČM.

Druhým protipólem jsou mladší voliči a to v řádově do 45 let věku. Tato poměrně značná skupina nejvíce inklinuje k české Pirátské straně. Je to plných 60% těchto mladších lidí. Přičemž nejvíce voličů Pirátů nacházíme ve věku do 29 let. Stejnou měrou tuto politickou stranu volí muži i ženy. Jak si můžeme vysvětlit ono „přeskupení“ voličů směrem k novým uskupením a u mladých lidí i názorový posun? Dle našeho názoru je to způsobené neustálou kapitalizací lidských životů jedinců. Čím více se vzdalujeme od mocenského převratu roku 1989, tak tím více se začíná vyskytovat mnoho voličů, kteří se vymykají klasickému pravo – levému dělení. Faktor peněz totiž prostoupil celou naši společností od shora, dolů. Mladí lidé nikdy nezažili jiný systém, než ten, který utvářejí a v němž žijí. Sice touží po alternativách, ale ty jsou prosazovány jen v rámci oprav chyb kapitalismu.¹⁶ Nechtějí ani tolik nějakou radikální změnu. Jen chtějí „mít své jisté“. Tedy mít na obživu rodiny, mít kde bydlet a užívat si života každým dnem, bez ohledu na sociální zabezpečení, případně sociální jistoty, které jsou tolik typické pro starší občany. Odklon těchto mladých voličů je také utvářen vztahem k tomu, kdo je reprezentuje. Pirátská strana je stranou „juvenilní“, tedy stranou mládí, které je do jisté míry rebelské a chce nějaký protest proti současnému systému. Již je nezajímají ohraná ideologická klišé, že bude někdy lépe, když je pořád stejně nebo dokonce někdy hůře. Mladí lidé utváří současnou společnost vysokou měrou, protože postupně fyzicky odcházejí ročníky, které zažily druhou světovou válku, stejně i budování socialismu, jeho úspěchy i neúspěchy.

Jak můžeme vidět, ze získaných dat je patrný posun obměny obyvatelstva a inklinace mladších ročníků směrem k pravici, případně stranám, jež se prezentují jako antisystémové, i když ve skutečnosti proti systému nejsou. Faktor krize je stále v nedohlednu a mnoho mladších lidí nejeví o sociální jistoty příliš zájem. Ostatně to vysvětluje i jejich pohled na dobu, kdy budou staří, když říkají: „já se důchodu stejně nedožiju“. Vypadá to, jako kdyby rezignovali na možnou změnu systému, který jim zdánlivě vyhovuje, ale zároveň na něj nadávají. Tímto způsobem jej ve své podstatě legitimizují, protože navenek působí jako flexibilní jedinci, aby doma nebo v hospodě prováděli kritiku. Tím vlastně upevňují pozici současného systému.¹⁷ Tyto lidi je třeba začít výrazně oslovovat, neboť jsou důležitou součástí naší budoucnosti.

¹⁵ Ať chceme nebo nechceme, tak na tento fakt již v roce 2013 poukázal Daniel Kunštát ve své knize: KUNŠTÁT, Daniel. *Za rudou oponou: komunisté a jejich voliči [po roce 1989]*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013.

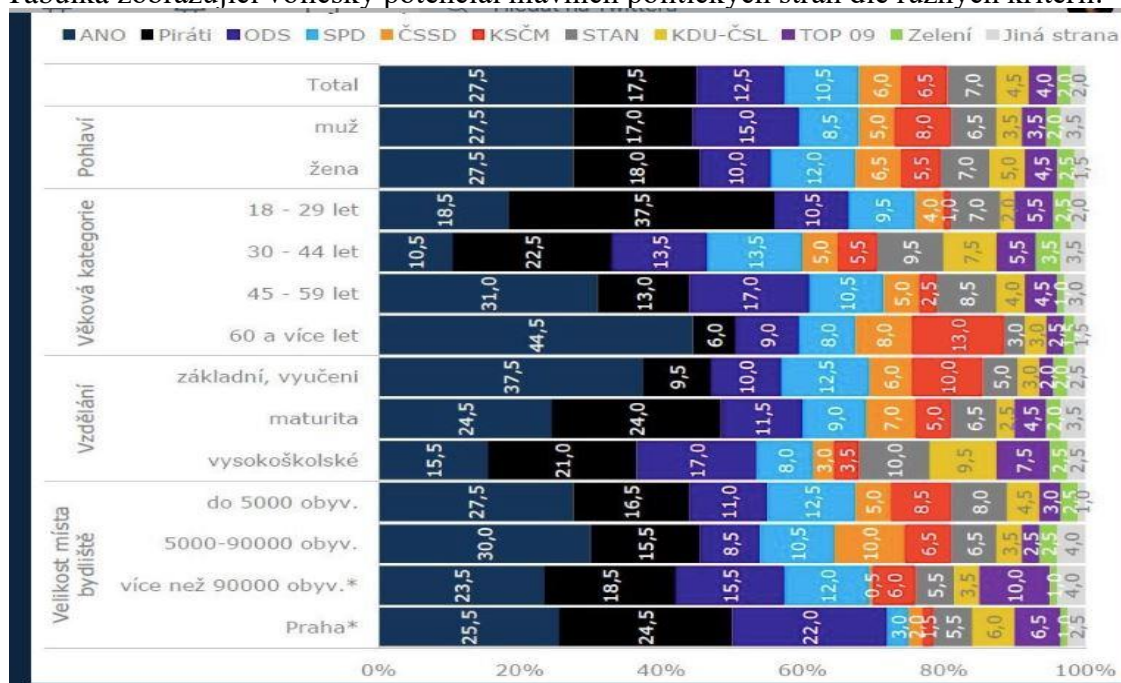
¹⁶ K tématu viz. ŠVIHLÍKOVÁ, Ilona a Miroslav TEJKL. *Kapitalismus, socialismus a budoucnost, aneb, Mikeš už přišel*. V Praze: Rybka Publishers, 2017.

¹⁷ Zajímavým počinem ve vztahu ke zkoumání minulosti a současnosti je kniha KOLÁŘ, Pavel a Michal PULLMANN. *Co byla normalizace?: studie o pozdním socialismu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. Autoři v ní provádí analýzu doby minulé a ukazují i na problémy současnosti, které se do jisté míry podobají době „normalizace“.

Dnes již není jeden homogenní proletariát, ale dochází k jeho fragmentaci. Z tohoto důvodu je nutné u sebe udržet starou i novou levice. Tedy primárně působení na klasický starý proletariát ve spojení s ochranou sociálních a lidských práv. Potřebujeme klasické pracující, ale také skupiny nové levice. Strana musí být schopná se transformovat tak, aby dokázala oslovit různé sociální skupiny. Vzhledem k tomu, že dnes neexistuje jen jeden proletariát (dělnictvo), tak radikálně levicová strana musí působit na marginalizované skupiny obyvatel. Tj. působit v klasické realitě – například v podobě mítinků na náměstích, ale také v nových médiích, kde se v dnešní době působí na mladé lidi. Pro ty je totiž virtuální prostor přitažlivější, než je klasická realita a setkávání se tváří v tvář (face to face).¹⁸ Musíme navázat na klasické transnacionální propojení levice, protože žijeme ve společnosti sítí a propojené době.

Konkrétní potřeby a další výzvy radikálně politického uskupení, jak oslovit a pracovat s různými vykořisťovanými a marginalizovanými skupinami, se objeví až po zavedení různých politických atributů do společenské praxe. Je potřeba stále dělat průběžně teoretické analýzy, tak aby docházelo k propojení socialistické teorie a praxe.

Tabulka zobrazující voličský potenciál hlavních politických stran dle různých kritérií:

¹⁸ Zajímavý pohled v tomto směru nabízí film Stevena Spilberga a blízké budoucnosti: Hra začíná (Ready Player One). 2018.

Shrnutí a závěr: Priority komunikace s různými sociálními skupinami

Je třeba umět oslovit různé levicové sociální skupiny, které přeběhly k jiným politickým stranám a hnutím. Tyto strany a hnutí mají samozřejmě i další, nelevicové příznivce a voliče, o které pochopitelně neusilujeme. Shrňme si, jaké jsou tyto levicové sociální skupiny a jaké mají hlavní důvody pro volbu stran.

Nárůst hnutí ANO a osobnosti Andreje Babiše můžeme charakterizovat následujícím způsobem: lidé již byli přesyceni klasickým ideologickým střetáváním levice versus pravice, případně jejich společného vládnutí, neboť zklamalo jejich očekávání. Toto vládnutí bylo často protkáno korupcí a různými skandály. Andrej Babiš přišel do politiky z pozice „úspěšného“ podnikatele, který je dítětem „divoké privatizace“ z doby po roce 1989. Slogan, že všichni kradou, se stal nosným tématem tohoto hnutí a bylo do jisté míry pravdivé, což umocňovaly různé skandály politických elit s uplácením a korupcí. Andreje Babiše můžeme dále charakterizovat jako „sociálního kapitalistu“. Tento člověk se směrem na veřejnost snaží působit technicky a neideologicky, za dané situace možnosti vládnout se sociální demokracií v tomto minulém volebním období přitom posiluje sociální dimenzi své politiky, v mnoha případech je sociálnější než sociální demokraté. Lidé vědí, že se jedná o oligarchu, který v rukou třímá obrovské bohatství. Je tedy na rozdíl od jiných oligarchů, kteří se skrývají za pravicové politické strany a netransparentně je financují, transparentní. Lidé po roce 2000 začali hledat různé profesionály a objevili Andreje Babiše, který je mnohými lidmi vnímán jako „alfamec“, jenž si nic nenechá líbit. Pokud chce radikální levice v našich podmínkách znova uspět, musí voliče přesvědčit, že umí stát řídit profesionálně, navíc na základě demokratického socialismu, kde si mohou sami občané říct, co chtějí, a vše posunout na vyšší úroveň spravedlnosti. Lidé v současné době nechtějí slyšet přehnanou ideologii, které se „nenají“.

Česká pirátská strana je na našem politickém kolbišti nováčkem. Primárně působí na mladší generaci lidí, která se narodila po roce 1980 a dnes je ve své podstatě ovlivňována digitálními technologiemi (hlavně sociálními médii), přičemž nejvíce voličů má tato strana ve věku do 30 let. Oslovit tuto mladou generaci, která svůj život staví na zážitcích a cestování, je poměrně problematické. Velká část skupiny voličů Pirátů chce nezávazný život, který je bez politické profilace. Žít volně, cestovat svobodně a v rámci ideologie volného trhu také mít na vše a platit až někdy později. Zapomíná na oblast sociální, která je upozadována nebo se zde vyskytuje nevstřícnost směrem ke starým lidem. Tito mladší lidé bohužel vnímají staré jako nepotřebné, jako ty, kteří jsou plně závislí na systému sociálního zabezpečení, přičemž mladí na jejich důchody musí v rámci mezigenerační solidarity vydělávat. Mladí, kteří se cítí být volnými, si neuvědomují, že se stávají otroky kapitálu a finančních ústavů. Levice se musí v tomto případě zaměřit na vysvětlování stavu, že mezigenerační solidarita je naprosto normální a potřebná, protože i právě oni mladí, kteří si dnes naplno užívají svého života, budou v budoucnosti také staří. Pirátská strana je však vnitřně rozštěpena, politicky nevyprofilovaná a zahrnuje členy i příznivce od radikální levice přes sociálnědemokraticky orientované až přes středové a pravicové voliče až k obhájcům anarchokapitalismu. Nemalá část členů a voličů Pirátů je sociálně orientována nebo alespoň potenciálně orientována tímto směrem, i když zatím není vyprofilována. Zcela jistě musí levice hájit svobodný prostor na internetu, ale se zaměřením na pomoc sociálně slabším a potenciálně slabším a bez šíření rasistických, xenofobních fake news nebo textů, které by ohrožovaly fungování společnosti, která má být založena na sociálním smíru a ne na dravé konkurenci.

Tradiční voliče sociální demokracie můžeme oslovit základními prvky sociálního státu, které jsou podobné socialistickým a komunistickým hodnotám a ideálům. Ve své podstatě se

musíme zaměřit na jistoty, které jsou dnes více nebo méně privatizovány, případně je zde snaha privatizovat i poslední zbytky sociálních výdobytků doby minulé. V této oblasti dále můžeme identifikovat oblasti lidského života, které jsou s ním neúprosně spojeny. Jedná se například o oblast mezd, bydlení, zdravotnictví, dopravní obslužnosti, zvyšování daní nejbohatším lidem a bankám, případně začít danit internetové giganty. Toto jsou základní prvky moderního sociálního státu v novém tisíciletí, na které ČSSD do velké míry pod neoliberálním vlivem zapomněla a zapomíná.¹⁹

Strany Tomia Okramury, ať už se jednalo o stranu Úsvit přímé demokracie nebo Stranu přímé demokracie, v obou dvou případech jejich zrození je ryze marketingovým tahem a jejich popularita se nese na módních mediálních trendech daného historického období. Největšího nárůstu strany Tomia Okramury zaznamenaly jednak v době krize vlády Petra Nečase a posléze ve chvíli nárůstu migrační krize směrem do Německa. Lidé, kteří volí výše uvedené strany, můžeme definovat jako občany, kteří se jednak bojí o svoji bezpečnost, o svoji kulturu a zvyky. Poté se bojí budoucnosti, kdy jsou utvrzováni různými demagogickými prvky, že dobře už bylo a musíme se začít bránit proti expanzi islámu. Případně se obětní beránek hledá ve vlastní společnosti, kdy jsou za původce neúspěchu, nezdaru a problémů, obviňováni chudší občané, bezdomovci, Romové, lidé žijící v sociálně vyloučených lokalitách apod. Radikální levice musí velmi srozumitelně, a na mnoha setkáních s občany, vysvětlovat příčiny problémů současného systému a ukázat jim také pozitivní stránky České republiky, které lze více rozvinout sociálním směrem. Tyto voliče bohužel většinou nenadchne složitý výklad a nekritičnost k současnému systému. Ale nadchne je srozumitelnost a jistý vztah k hodnotám, které jsou v naší republice přítomny, včetně sociálního zabezpečení v českých podmínkách. Z určitých pohledů je nutné se nebát klást důraz na „národovectví“, patriotismus a vztah k české národní hrdostem, kde je to zdůvodněné například schopnostmi českých řemeslníků, vědců, sportovců či umělců, ale vždy při vědomí nebezpečí překročení prahu směrem k nesnášenlivým nacionálním projevům.

S nárůstem globálních teplot a čím dál většího důrazu na téma globálního oteplování je jasné, že současná levicová politika musí také zezelenat. Nemůže se tvářit, že tento problém neexistuje a že ochrana životního prostředí není potřebná. Naopak. Levicová politika musí hledět do budoucnosti, kdy dojde k přechodu na šetrnější zdroje energie a lidská civilizace se tak bude moci dále rozvíjet. Současnou dobu lze charakterizovat jako „dobu jedovou“²⁰. Všude kolem nás se vyskytují jedy, z čehož má největší prospěch problematická část chemického průmyslu a potěprůmyslu ropného. Tato „uhlíková lobby“ je značně silná a mocná, protože má silný vliv na všechny ekonomiky, které jsou na fosilních palivech závislé.²¹ Levicovní politici se musí stát ekologickými politiky. Jasně se musí říkat, že chceme neustálý rozvoj, ale takový, který bude šetrný ke společnému životnímu prostředí, tj. znamená k životnímu prostředí lidí a živé přírody. Musíme hlavně myslet na budoucí generace, které budou muset řešit naše neuvážené kroky. Pokud naváží na 60. leta 20. století, mohou říci, že je nutné zabezpečit v rámci vědecko-technické revoluce, kterou dnes můžeme nazvat revolucí digitální, takové podmínky k životu, které budou směřovat do budoucnosti a nebudou umocňovány mírou kapitálu.

¹⁹ K tomuto tématu viz. knihy sociologa Jana Kellera. Např. *Nová sociální rizika a proč se jim nevyhneme?*

²⁰ Viz. např. STRUNECKÁ, Anna a Jiří PATOČKA. *Doba jedová*. Praha: Triton, 2012. Nebo ze zahraničních děl kulturní knihu, která byla poprvé vydána v roce 1962, CARSON, Rachel. *Silentspring*. Boston: HoughtonMifflincompany, c1994

²¹ Zajímavý pohled na tuto problematiku z kritické strany nabízí KLEIN, Naomi. *Thisgangeseverything: capitalism vs. Theclimate*. New York: Simon & Schuster, 2014. Z ekologických pozic např. kniha MOORE, Jason W. *Capitalism in the web oflife: ecology and theaccumulationofcapital*. New York: Verso, 2015.

V rámci nevoličů můžeme k volebním urnám přivést tu skupinu lidí, která rezignovala na současnou politickou situaci. Jedné se o lidi, kteří jsou frustrováni současným systémem ve smyslu „stejně můj hlas nic nezmění“. To je bohužel problém nepřímé demokracie a silně jsme se odtrhli od společnosti jako celku. Levicová politika sice vnímá problémy této skupiny obyvatelstva, ale zatím nedokáže najít patřičné recepty, aby si získala jejich náklonnost. Jistou alternativou je v této skupině oslovovat sociální politikou ty, na které nejvíce doléhá současný kapitalistický systém. Tedy ti, kdo mají různé hypotéky či exekuce.

V tomto případě se ukazuje, že nehorším místem pro život jsou hraniční oblasti krajů a okresů, kam státní správa tolik nedosáhne. V těchto oblastech dochází k vylidňování, úpadku společenského života. Tato místa se čím dál více stávají místy, které jsou určeny k odpočinku a relaxaci při útěku z ruchu měst a civilizace. Je zde nutné oslovovat mladé lidi, kteří v těchto oblastech žijí. Vidí kolem sebe většinou úpadek, než prosperitu, která je vzdálena někde ve větším městě, kam často dojíždějí za zaměstnáním. Analýza rozhodování podle věku nám ukázala, že levicové strany (a hnutí ANO) volí především starší lidé. Naproti tomu mladší ročníky volí nejčastěji Českou pirátskou stranu. Čím dál více dochází k posunu voličského elektorátu směrem ke středu, kde je velký prostor pro jejich oslovení, ale rovněž velká konkurence politických stran.

Nejde ale jen o to, jaké skupiny oslovit, ale také o to, kdo je oslovuje. Politik, který se k těmto skupinám vztahuje, by s nimi měl sdílet jejich životní perspektivu a zájmy. Většinou je ideální, když se setkají i generačně věkem. Mohou být ale i výjimky, někdy je to spřízněnost i napříč generacemi, Corbyn v Británii a Sanders v USA. U nás v České republice to tak zatím nebylo. Spíše si zde rozumí lidé ze stejné generace, což je třeba vzít v potaz při komunikaci s občany. Z této hypotézy plyne, že nejideálnější řešení v případě obnovy radikální levice je nutné mít širokou škálu politiků, kteří budou podobní té či oné sociální skupině. Mladé by měl reprezentovat především mladý člověk, střední generaci jejich vrstevník a starší generaci opět generačně jim blízký politik. Spřízněnost napříč generacemi tak, jak je tomu například ve Velké Británii, je v našich podmínkách hudbou budoucnosti, neboť jev České republiky negativně zakořeněn ageismus.

Závěrem lze říci, že je nutné se poučit z voličských preferencí a oslovit na základě této zkušenosti a její reflexe různé sociální skupiny, jež by mohli být nakloněny levicové a radikálně levicové politice. Zároveň je třeba aktivně pracovat na oslovení těchto sociálních skupin našimi dalšími vlastními tématy, která jsou podle sociologických výzkumů a přímé komunikace s občany důležitá pro občany, ale zatím tolik nebyla probírána ve veřejném prostoru. Pro to je ovšem třeba vytvořit personální předpoklady a různě vyprofilované politiky, kteří by oslovili různé sociální skupiny občanů.

Seznam použité literatury a prameny:

ALLMER, Thomas. *Kritická teorie a sociální média: mezi emancipací a komodifikací*. Přeložil Miluš KOTIŠOVÁ. Praha: Filosofia, 2019. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-578-4.

BERNARD, Josef, Tomáš KOSTELECKÝ, Renáta MIKEŠOVÁ, Jiří ŠAFR, Martin ŠIMON, Lucie TRLIFAJOVÁ a Jakob HURRLE. *Nic se tady neděje...: životní podmínky na periferním venkově*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR, 2018.

BRUNCLÍK, Miloš a Miroslav NOVÁK. *Internetové volby: budoucnost, nebo slepá ulička demokracie?*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014.

CARSON, Rachel. *Silent spring*. Boston: Houghton Mifflin company, c1994

DINUŠ, Peter, Ladislav HOHOŠ a Marek HRUBEC. *Revoluce nebo transformace?: Revolúcia alebo transformácia?*. Praha: Filosofia, 2014. ISBN 978-80-7007-413-8.

GIDDENS, Anthony. *Třetí cesta a její kritici*. Přeložila Adéla VOPĚNKOVÁ. Praha: Mladá fronta, 2004. Myšlenky (Mladá fronta).

GIDDENS, Anthony. *Třetí cesta: obnova sociální demokracie*. Praha: Mladá fronta, 2001. Myšlenky (Mladá fronta).

HRUBEC, Marek. *Etika sociálních konfliktů: Axel Honneth a kritická teorie uznání*. Praha: Filosofia, 2012. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-377-3.

HRUBEC, Marek. *Od zneuznání ke spravedlnosti: kritická teorie globální společnosti a politiky*. Praha: Filosofia, 2011. Filosofie a sociální vědy. ISBN 978-80-7007-362-9.

KLEIN, Naomi. *Thisgangeseverything: capitalism vs. Theclimate*. New York: Simon & Schuster, 2014

KOLÁŘ, Pavel a Michal PULLMANN. *Co byla normalizace?: studie o pozdním socialismu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016.

KUNŠTÁT, Daniel. *Za rudou oponou: komunisté a jejich voliči [po roce 1989]*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013.

MACHONIN, Pavel a Milan TUČEK. *Česká společnost v transformaci: k proměnám sociální struktury*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1996.

MOORE, Jason W. *Capitalism in the web of life: ecology and the accumulation of capital*. New York: Verso, 2015.

OLIVEIRA, Nythamar Fernandes de, Marek HRUBEC a Emil Albert SOBOTTKA, ed. *From social to cyber justice: critical views on justice, law, and ethics*. Prague: Filosofia, 2018. ISBN 978-80-7007-515-9.

RÁKOSNÍK, Jakub, Matěj SPURNÝ a Jiří ŠTAIF. *Milníky moderních českých dějin: krize konsenzu a legitimacy v letech 1848-1989*. Praha: Argo, 2018.

RICHTA, Radovan. *Civilizace na rozcestí: společenské a lidské souvislosti vědeckotechn. revoluce*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1967.

STRUNECKÁ, Anna a Jiří PATOČKA. *Doba jedová*. Praha: Triton, 2012

ŠVIHLÍKOVÁ, Ilona a Miroslav TEJKL. *Kapitalismus, socialismus a budoucnost, aneb, Mikeš už přišel*. V Praze: Rybka Publishers, 2017.

TUČEK, Milan. *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003.

Internetové zdroje:

www.volby.cz

www.kurzy.cz